

بررسی تفاوت وضعیت موجود و مطلوب عوامل اثرگذار بر فرهنگ مطالعه در فضای مجازی

سیدابراهیم راد^۱، قادر وظیفه دمیرچی^۲

تاریخ دریافت: ۲۰ اردیبهشت ماه ۱۴۰۰ تاریخ پذیرش: ۳۰ خرداد ۱۴۰۰

چکیده

تحقیق حاضر با هدف بررسی تفاوت وضعیت موجود و مطلوب عوامل اثرگذار بر فرهنگ مطالعه در فضای مجازی انجام گرفته است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بر اساس نظریه های علمی پیرامون موضوع می باشد که به صورت آنلاین با استفاده از ابزار گوگل فرم طراحی و جمع آوری گردید. جامعه آماری تحقیق حاضر را اولیای دانش آموزان کلاس پنجم ابتدائی در دبستان شهدا پارس آباد تشکیل می دهند، با توجه به کوچک بودن جامعه آماری و جمعیت هدف از سرشماری برای نمونه گیری استفاده شده است. از آنجایی که در کل شماری، نمی توان از روشهای آمار استنباطی استفاده کرد لذا از آمار توصیفی برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شده است. یافته های تحقیق حاکی از تغییرات محسوس در عوامل مطالعه شده در گروه آزمایش است به طوری که عامل علاقه با ۷۷ درصد دارای بیشترین و عامل محیط یادگیری با ۴۶ درصد کمترین تغییرات را داشتند. عوامل انگیزش با ۵۴ درصد، برنامه آموزشی ۶۹ درصد محیط خانواده ۵۴ درصد و عوامل فردی ۶۲ درصد بیشتر از حد متوسط بودند.

واژه های کلیدی: فرهنگ یادگیری، فرهنگ مطالعه، فضای مجازی، عوامل مطالعه

۱-مقدمه

بی شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد فرهنگ آن جامعه است اساسا فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می دهد و با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه در بعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدر تمند و قوی باشد (Alizadeh & Fateh, 2020). ترسیم آینده بهتر، به طور قطع مستلزم شناسایی، درک و سنجش آسیبها، گرایشها و

^۱ دکتری تخصصی گروه آموزش ابتدائی، دانشگاه فرهنگیان، اردبیل، ایران، s.e.radnieri@cfu.ac.ir

^۲ نویسنده مسئول: استادیار گروه مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمی، vazifehdamirchi@gmail.com

رفتارهایی است که مردم در جامعه به طور مستمر با آن زندگی می‌کنند. در حوزه مسائل فرهنگی، فهم رفتارهای فرهنگی یکی از موضوعاتی است که ذهن و اندیشه اکثر اندیشمندان و برنامه‌ریزان این حوزه را به خود مشغول کرده است و این مسئله را می‌توان مفروض گرفت که بدون داشتن توصیف واقع و قابل اطمینان از وضعیت فرهنگ نمی‌توان به اهداف فرهنگی در یک جامعه نائل شد (Yahak et al, 2020). شوارتز^۱ (۱۹۹۶، ۱۹۹۲) سه نیاز همگانی زندگی بشر را بازیابی می‌کند که عبارتند از: نیازهای امنیتی، نیاز به تعامل اجتماعی هماهنگ و نیاز به عملکرد و بقای بشر. بر همین اساس شوارتز (۱۹۹۲)، ده نوع ارزش سطح فردی را دسته بندی کرد که انگیزش‌های مختلفی را بیان می‌کنند و شامل: هم‌رنگی^۲، سنت^۳، خیرخواهی^۴، جهان خواهی^۵، خود رهبری^۶، انگیزتگی^۷، لذت^۸، پیشرفت^۹ و قدرت^{۱۰} و امنیت^{۱۱} می‌باشند (Vazifeh Damirchi & Irani, 2020). امروزه، اینترنت در تمام جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد، به طوری که جهان جدید به صورت نظامی لبریز از اطلاعات الکترونیکی تبدیل شده است. اما این پدیده دارای پیامدهای مثبت و منفی فراوان است که با برنامه ریزی متناسب می‌توان از دستاوردهای مثبت آن بهره برد و از ابعاد منفی در امان ماند. شمار زیادی از افراد از اقشار مختلف و با اهداف متفاوت همچون ارتقای آگاهی‌های جمعی، تبلیغات، ابراز نظرات و ... در فضای مجازی شرکت دارند. نتایج مثبت در ابعاد عمومی، کمک و همیاری، ارتقای تجربه، تفکر، سرگرمی و فعالیت‌های گروهی، از میان رفتن محدودیت زمانی و مکانی، و ابعاد منفی شامل تهدید فرهنگ و رسوم بومی، اعتیاد به اینترنت، کاهش روابط چهره ای، درج مطالب کذب و سوءاستفاده و کلاه برداری، قابل بحث و بررسی است. در این بین، حضور هدفمند در این فضا موجب ارتقای معارف تخصصی و سطح اعتماد و امنیت و دوریاز مسایل حاشیه ای خواهد شد (Mirshekari et al, 2018). تبدیل مکان به فضا، ارتباط گسترده بدون محدودیت مکانی و زمانی، مخاطب گزینشگر و کنشگر، تغییر مفهوم قدرت اجتماعی، ماهیت شبکه‌ای و دسترسی آسان و سریع به منابع اطلاعات از ویژگی‌های فضای مجازی محسوب می‌شود (Fanalilu, 2020).

حال سوال این هست که آیا می‌توانند در فضای خانه مطالعه موفق داشته‌اند؟ آیا فرهنگ حاکم بر جامعه این اجازه را می‌دهد که خودخوانی اتفاق بیافتد؟ آیا مهارت‌های لازم برای مطالعه و یادگیری در محیط

1 Schwartz

2 Conformity

3 Tradition

4 Benevolence

5 Universalism

6 Self-Direction

7 Stimulation

8 Hedonism

9 Achievement

10 Power

11 Security

دیجیتال وجود دارد؟ آیا می توان فرهنگ مطالعه در محیط دیجیتال را در بین دانش آموزان نهادینه کرد؟ پاسخ به این مسائل و سوالات بسی دشوار، و نیازمند تحقیق و پژوهش است که هدف اصلی این تحقیق «بررسی تفاوت وضعیت موجود و مطلوب عوامل اثرگذار بر فرهنگ مطالعه در فضای مجازی» می باشد.

۲- ادبیات تحقیق

نخستین عامل مؤثر در ایجاد عادت به مطالعه «خانواده» است (غفاری، ۱۳۹۸). اینترنت مردم را قادر می سازد تا از طریق فرآیند سریع چیزی را یاد بگیرند و انتظار دارند که مطالب به صورت خلاصه و آسان هضم شوند (Verma & Malviya, 2014). تغییر خواندن کاغذی به خواندن مبتنی بر اینترنت به ترجیح و انگیزه دانش آموزان مربوط می شود. اگر از منابع دیجیتالی استفاده کنند، می توانند به راحتی به منبع اطلاعات دسترسی داشته باشند (Ridwan & Gultom, 2017). فرهنگ دیجیتال مفهومی است که توصیف می کند چگونه فناوری و اینترنت شیوه تعامل ما به عنوان انسان را شکل می دهند. این روشی است که ما در جامعه رفتار، فکر می کنیم و ارتباط برقرار می کنیم. فرهنگ دیجیتال محصول فناوری متقاعد کننده بی پایان پیرامون ما و نتیجه نوآوری مخرب فناوری است. این برای چندین موضوع قابل استفاده است اما به یک موضوع اصلی خلاصه می شود. رابطه بین انسان و فناوری (GDS, 2021). فرهنگ یادگیری اصطلاحی است که به تأثیر فرهنگ بر فهم یادگیرنده از جهان، ظرفیت های شناختی و معرفتی او و تعامل وی با دنیای بیرون اشاره می کند (Alfred, 2003).

محیط های یادگیری مجازی را نظام هایی تعریف کرده اند که به منظور پشتیبانی از تعاملات یادگیری^۱ (Akeroyd, 2005) طراحی شده اند. این محیط ها از فرآیند یکپارچه ساختن و ادغام منابع وب پایه در فضای کلاس مجازی پشتیبانی می کنند (Saumure and Shiri, 2006). محیط های یادگیری مجازی ترکیبی از فرآیند آموزش چهره به چهره به علاوه فراهم کردن خدمات و محتوای الکترونیکی است (Sander et al., 2006)

کتابخوانی، راهی برای دستیابی به دانایی و توانایی است که به آدمی در فهم و درک درست، یاری می رساند و کلید گذر از محدودیتها و جهالت ها و ورود به دنیای گسترده و ژرف است (Stranger, 2014). فرهنگ مطالعه و خواندن زمینه بهبود استانداردهای آموزشی را فراهم می آورد (Kachala, 2007). با توجه به ظهور رسانه های سمعی و بصری، مطالعه و خواندن در فضای مجازی و دیجیتال به امری رایج مبدل شده است. به اعتقاد بالتر (۱۹۹۱) فناوری الکترونیکی نوع جدیدی از کتاب و روش جدیدی برای نوشتن و خواندن را به ما عرضه می کند. نمی توان گفت که خوانندگان امروزی به چه می میزان اطلاعات در دسترس احاطه شده اند (مغرب، ۱۳۹۵). امروزه راهی برای به دست آوردن اطلاعات نه تنها از نسخه چاپی وجود دارد بلکه می تواند از طریق دسترسی به کتاب الکترونیکی باشد که در آن می

¹ Learning interactions

توانند ذخیره کنند و سپس می توان آن را به راحتی به هرجایی برد (Ridwan & Gultom, 2017). عوامل موثر بر فرهنگ مطالعه عبارتند از: فضای آموزشی، خانواده، معلم و ارزشهای اجتماعی (Yagubi et al, 2015).

برای رفع موانع و ایجاد زمینه و بستر لازم جهت ترویج و توسعه فرهنگ مطالعه، نهادهای مختلف در پنج بخش، شامل خانواده، مدارس و نظام آموزشی، کتابداران و کتابخانه‌ها، دولت و رسانه‌های گروهی و ناشران و کتاب‌فروشی‌ها، باید با رفع مشکلات موجود، هم سو و هم هدف، به سمت مشخصی حرکت کنند. خانواده عامل بسیار موثری در ایجاد عادت به مطالعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی است. محیط و شرایط خانواده، روش تربیتی و آموزشی والدین، طرز تفکر و نگرش والدین در رابطه با مطالعه و کتابخوانی، وجود کتب و نشریات قابل دسترس و همچنین سطح اقتصادی و پایگاه اجتماعی خانواده، نقش بسزایی در تقویت عادات مطالعه و کتابخوانی دارد (Khosravi, 2013).

مواعنی که مانع‌گرایش به مطالعه می شوند را می توان در پنج گروه تقسیم کرد که هرکدام از آنها نیز از عوامل متعدد دیگر متأثر است که به آنها اشاره می شود:

۱- بی حوصلگی نسبت به مطالعه: این مسئله ناشی از تنش‌های روانی در شخص است که مربوط به محیط زندگی اوست.

۲- کمبود وقت کافی برای مطالعه: این مشکل به دلیل مکفی نبودن درآمد مردم و اشتغال به چند حرفه برای تأمین زندگی ایجاد شده است.

۳- دسترسی نداشتن به کتاب: در شهرستان‌ها یافتن کتاب برای مطالعه، به راحتی امکان‌پذیر نیست. بودجه برای ایجاد کتابخانه در نقاط دورافتاده وجود ندارد.

۴- گریز از مطالعه: ریشه‌های این مشکل را می توان در آموزش ندیدن والدین به دلیل کم‌سوادی و بی‌سوادی آنان جستجو کرد.

۵- قیمت گران کتاب: وابستگی به خارج به علت تولید ناکافی داخلی، قیمت کاغذ را افزایش داده که این نیز باعث گرانی قیمت کتاب شده است (Bahrami, 1996).

دانش‌آموزان باید خود به تولید علم و دانش پردازند و سازنده‌ی علم باشند و این امر مستلزم داشتن روحیه و انگیزه پژوهش و مطالعه و نگاه موشکافانه است و اولین قدم‌های آن در مقطع ابتدایی برداشته می‌شود. میل به کسب معرفت و کشف حقایق در سرشت همه انسانها به ودیعت نهاده شده و البته، باید این جنبه از وجودی انسان، تقویت و شکوفا شود. و نکته‌ای که بیان آن الزامی است این که انجام فرمالیته و صوری‌فعايتها توسط دانش‌آموزان و بی‌دقتی معلم در بررسی فعالیت‌ها دانش‌آموزان را به این سمت و نگرش رهنمون می‌شود که در مدرسه و در کلاس درس جدیت و تازگی قابل ملاحظه‌ای وجود ندارد و هدف، گذراندن اوقات و پایان بردن هفته‌ها، ماه‌ها و سال تحصیلی است. و نکته‌ی پایانی این که دروس ابتدایی به گونه‌ای طراحی شده‌اند که بدون توجه به مساله پژوهش و مطالعه و

به کارگیری روش های نوین تدریس - مثل کاوشگری، پژوهش محور و... - راه به جایی نمی توان برد.

مرادی کیا (۱۳۹۵) در تحقیقی بیان می کند که، در دنیای مدرن امروز تغییرات زیادی در مطالعه و کتابخوانی پدیدار گشته و این عرصه دستخوش تغییرات زیادی شده است. بسیاری از اهالی ادب معتقدند کتابهای چاپی و غیر الکترونیکی همیشه جایگاه خود را در بین ناشران کتابخانه ها و خوانندگان حفظ کرده و می کنند. البته روشن است که کتابهای الکترونیکی می تواند از رونق کتاب های چاپی در بازار نشر کتاب بکاهد ولی هیچ گاه این دو نمی توانند همدیگر را از بازار نشر سنتی و یا مدرن کتاب در کشور و یا جهان به طور کامل حذف کند.

مولوی وهمکاران (۱۳۹۵) بیان می دارد، اینترنت در حال دگرگون ساختن سیمای زندگی روزانه جوامع، بویژه قشر جوان اس. جاذبه ی اینترنت باعث شده بسیاری از جوانان به جای تعامل با همسالان و والدین خود، رایانه را برگزینند. از طرفی اینترنت رویکرد مطالعه و پژوهش را نیز تحت الشعاع قرار داده است. ایشان به دنبال بررسی فضایی است، که اینترنت در اختیار محققان قرار می دهد تا اندیشه ای در اثر مطالعه به پژوهش ختم شود. نتایج تحقیق حاکی از آن است که فضای مجازی عمدتاً به عنوان محیطی برای تبادل اطلاعات بکار میرود و برای پژوهش خیز کردن فضای مجازی، استفاده ی بیشتر از کتاب های دیجیتال در این فضا پیشنهاد می گردد.

جلالی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله با هدف ارزیابی کتابخانه های دیجیتالی دانشگاه علامه طباطبائی و موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان بر مبنای معیارهای ارزیابی زی و چو^۱ (۲۰۱۳) بیان می کنند با وجود تفاوت در کتابخانه سنتی و دیجیتال، تفاوت چندانی در میان ابعاد مورد بررسی بین آنها وجود ندارد، اما در برخی ابعاد، تفاوتی کمی بین نظرات پاسخ دهندگان با برتری نسبی و جزئی کتابخانه دیجیتال دانشگاه علامه مشاهده می شود.

ایمل^۲ (۲۰۱۸) در رساله دکترای خود با عنوان «خواندن دیجیتال در مقابل خواندن کاغذی: آیا ذهن سرگردان تفاوت درک مطلب را ایجاد می کند؟» را به ۱۶۹ دانش آموز دبیرستانی، متنی برای خواندن اعم از کاغذ یا تبلت دیجیتال داد. به طوری که دو آزمون خواندن به افراد داده شد: یکی از آنها آزمون فهم مبتنی بر استنتاج و دیگری یک آزمون فراخوان. سرگردانی ذهنی با استفاده از کاوشگر سرگردانی ذهن سازگار هالیس و واس^۳ (۲۰۱۶) اندازه گیری شد. نتایج نشان داد، هیچ رابطه معنی داری بین شرایط خواندن و درک مبتنی بر استنتاج پیدا شد. بعلاوه، هیچ رابطه ای بین وضعیت خواندن و پرسه زدن از ذهن یافت نشد (یعنی سرگردانی ذهن در شرایط دیجیتال بیشتر نبود). با این حال، سرگردانی ذهن به طور قابل توجهی به درک مبتنی بر استنباط مرتبط بود و یک رویکرد جدید برای گرفتن ذهن سرگردانی در یک محیط گروهی با موفقیت اجرا شد.

¹ Zi and Choo

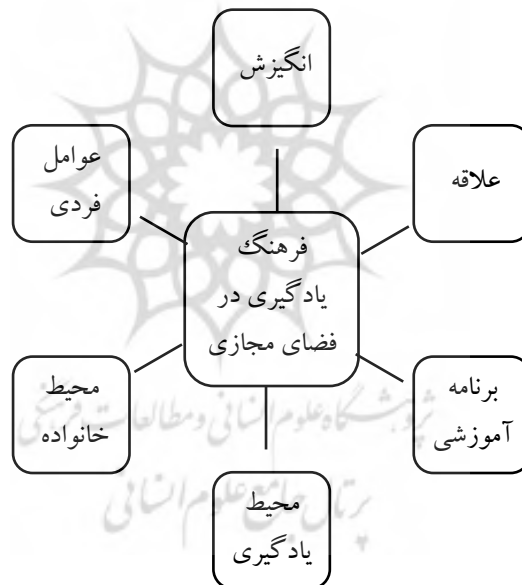
² Imel Brooks Robert

³ Hollis and Was

هاربی^۱ (۲۰۱۴) بیان می کند، امروزه با همه گیر شدن استفاده از ابزارهای دیجیتال، آموزش و یادگیری نیز تحت تاثیر انقلاب تکنولوژیکی قرار گرفته است. کتابهای دیجیتال، رفته رفته رواج بیشتری پیدا می کنند. بسیاری از ناشران اگر به طور کلی چاپ کتابهای کاغذی را کنار گذاشته باشند، دست کم انتشار کتابهای دیجیتال را هم در دستور کار خود قرار داده اند. اما سوال اینجاست که آیا مطالعه کتابهای دیجیتال نیز به همان میزان کتابهای کاغذی عمیق و موثر است؟

۱-۲- مدل مفهومی تحقیق

مدل مفهومی تحقیق حاضر بر گرفته از نظریات فناویزچی و داورپناه (۱۳۸۶) در انگیزش، توماس^۲ (۲۰۰۳) علاقه نسبت به مطالب خواندن، ویگفیلد^۳ و همکاران (۲۰۰۴) برنامه آموزشی، جومدرسه و محیط یادگیری، کریمی (۱۳۸۳) محیط خانواده، استگرانگ^۴ (۱۳۹۰) عوامل فردی میباشد که در مدل مفهومی شکل ۱ آورده شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق (محقق ساخته)

۲-۲- سوالات تحقیق

¹ Korbey

² Thomas, G. P

³ Wigfield

⁴ Astgrang

۲-۲-۱- سوال اصلی:

وضع موجود و وضع مطلوب عوامل اثرگذار بر فرهنگ مطالعه در محیط دیجیتال چه عواملی هستند؟

۲-۲-۲- سوالات فرعی:

- ۱- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل انگیزشی اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟
- ۲- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل علاقه ای اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟
- ۳- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل آموزشی اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟
- ۴- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل محیط یادگیری اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟
- ۵- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل محیط خانوادگی اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟
- ۶- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل فردی اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟

۳- روش تحقیق

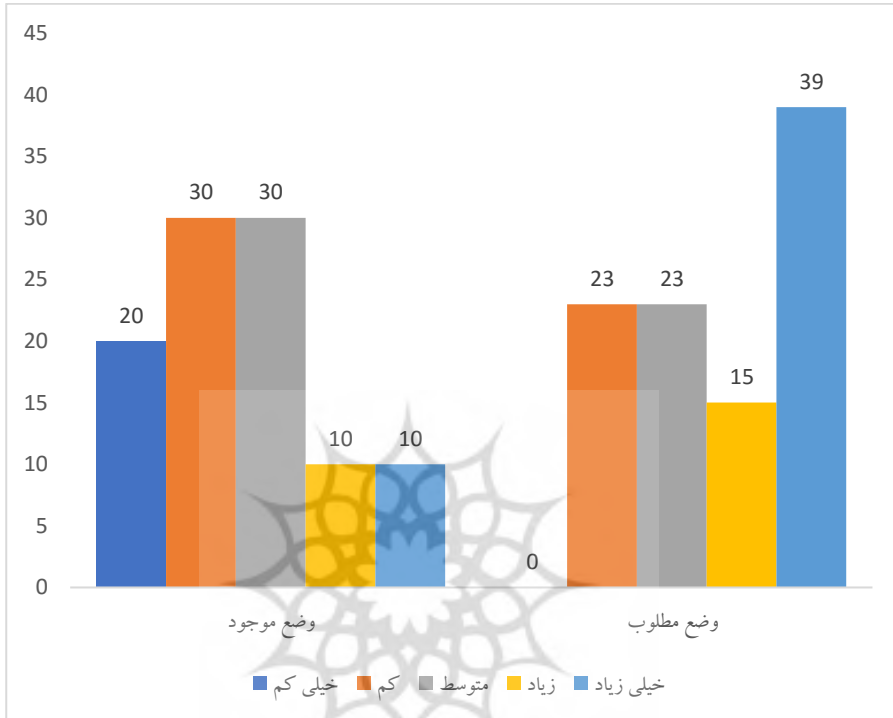
تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ نوع تحلیل توصیفی می باشد و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای و میدانی است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بر اساس نظریه های علمی پیرامون موضوع می باشد که به صورت آنلاین با استفاده از ابزار گوگل فرم طراحی و جمع آوری گردید. جامعه آماری تحقیق حاضر را اولیای دانش آموزان کلاس پنجم ابتدائی تشکیل می دهند که تعداد آنها ۲۸ نفر می باشد به عنوان گروه آزمایش قبل و بعد از مداخله در نظر گرفته شدند، با توجه به کوچک بودن جامعه آماری و جمعیت هدف از سرشماری برای نمونه گیری استفاده شده است. از آنجایی که در کل شماری، نمی توان از روشهای آمار استنباطی استفاده کرد لذا از آمار توصیفی برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شده است. ابزار تجزیه و تحلیل اکسل می باشد.

۳- یافته های تحقیق

برای تحلیل سوالات تحقیق ابتدا پرسشنامه ای طراحی گردید و وضعیت موجود دانش آموزان استخراج با استفاده از نمونه های اولیه یا همان پیش آزمون ها گردید و بعد از سه ماه مطالعه و اصلاح وضعیت و شناسایی ضعف ها و قوت ها و فرصت ها و تهدیدها مجددا پرسشنامه برای بار دوم در اختیار پاسخگویان قرار گرفت تا وضع مطلوب یا پیش آزمون مشخص گردد.

- ۱- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل انگیزشی اثرگذار بر فرهنگ مطالعه در فضای مجازی چگونه است؟

برای تحلیل سوال اول از نمودار مقاسه ای فراوانی استفاده شده است به طوری که وضع مطلوب و وضع قبلی در کنار هم نشان داده شده و تحلیل شده اند.

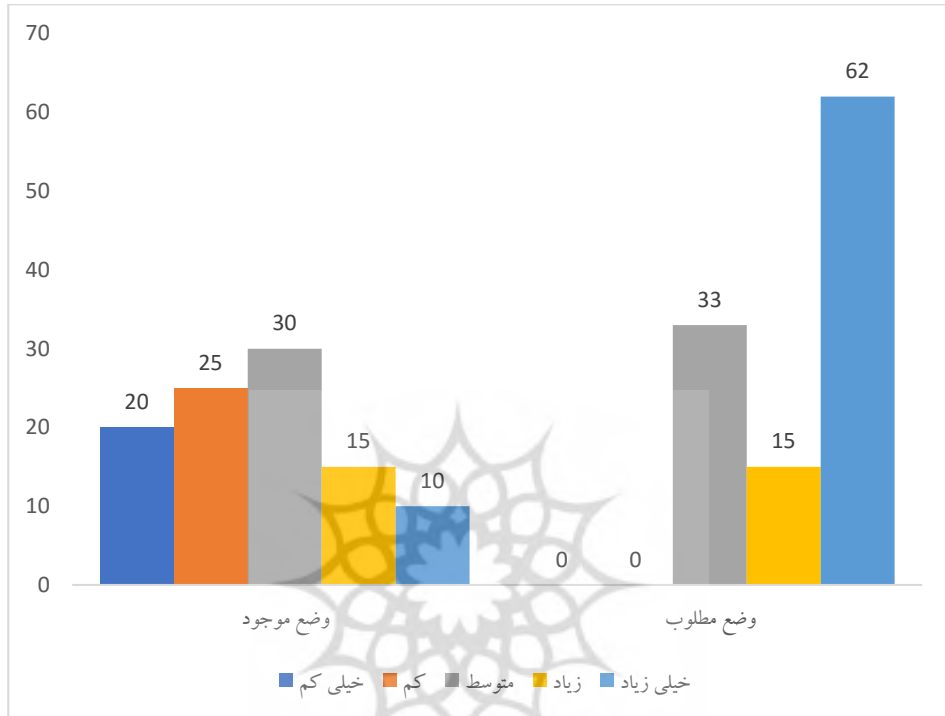
نمودار شماره ۱: وضع موجود و وضع مطلوب عوامل انگیزشی

در خصوص عوامل انگیزشی برای مطالعه در فضای مجازی وضع موجود نشان دهنده ۲۰ درصد انگیزه بیش از حد متوسط است لکن بعد از اعمال اصلاحات و انجام اقدامات انگیزشی از جمله تشویق و تعیین و اهدای جایزه وضعیت انگیزشی دانش آموزان تغییر محسوسی کرده به طوری که بر اساس نمودار شماره (۱) میزان انگیزش از ۲۰ درصد به ۵۴ درصد رسیده است. این نشان دهنده بهبود انگیزه برای مطالعه در فضای مجازی است.

۲- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل علاقه ای اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟

برای تحلیل سوال دوم از نمودار مقاسه ای فراوانی استفاده شده است به طوری که وضع مطلوب و وضع قبلی در کنار هم نشان داده شده و تحلیل شده اند.

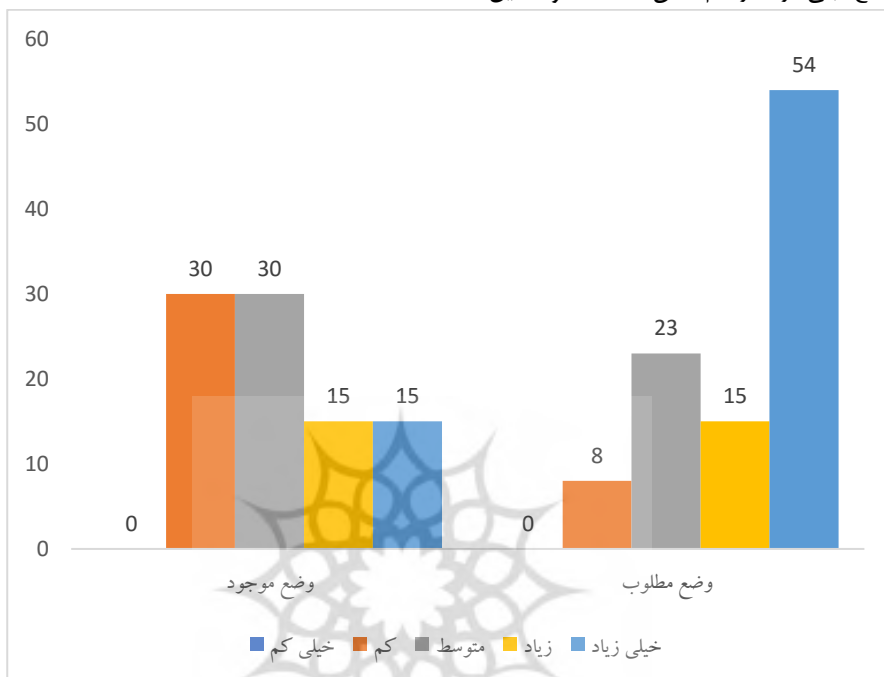

نمودار شماره ۲: وضع موجود و وضع مطلوب عامل علاقه

در خصوص عوامل علاقه برای مطالعه در فضای مجازی وضع موجود نشان دهنده ۲۵ درصد علاقه بیش از حد متوسط است لکن بعد از اعمال اصلاحات و انجام اقدامات برای افزایش علاقه مندی از طریق معرفی افراد موفق علمی و مثال های از این افراد و تفهیم این موضوع که عصر خرد و دانایی است علاقه مندی دانش آموزان به مطالعه افزایش یافت به طوری که بر اساس نمودار شماره (۲) میزان علاقه مندی از ۲۵ درصد به ۷۷ درصد رسیده است. این نشان دهنده پیشرفت قابل ملاحظه در برنامه علاقه مندی دانش آموزان برای مطالعه در فضای مجازی است.

۳- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل آموزشی اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟

برای تحلیل سوال سوم از نمودار مقاسه ای فراوانی استفاده شده است به طوری که وضع مطلوب و وضع قبلی در کنار هم نشان داده شده و تحلیل شده اند.

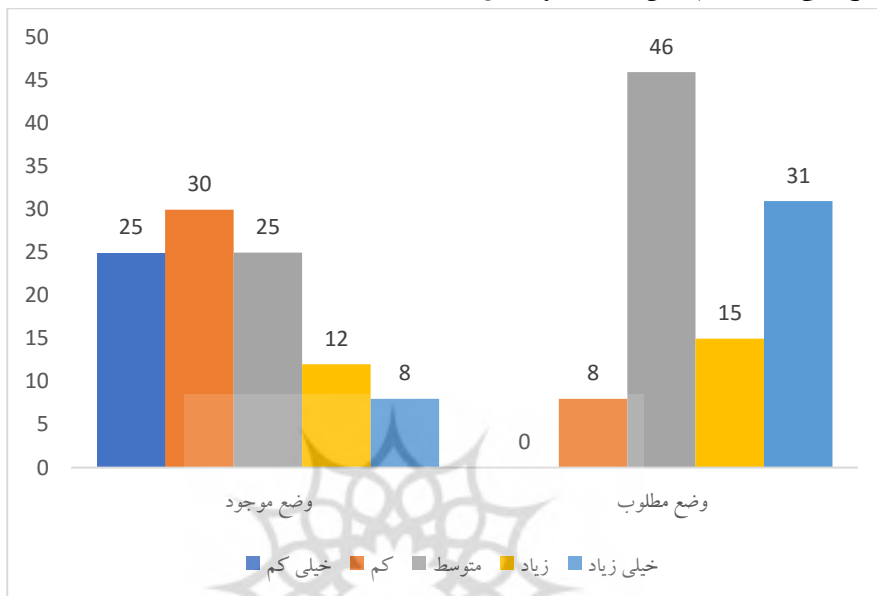

نمودار شماره ۳: وضع موجود و وضع مطلوب عوامل آموزشی

در خصوص عوامل آموزشی برای مطالعه در فضای مجازی وضع موجود نشان دهنده ۳۰ درصد عامل آموزشی بیش از حد متوسط است لکن بعد از اعمال اصلاحات و انجام اقدامات برای اثربخشی عوامل آموزشی از جمله ارایه بازخورد روزانه به دانش آموزان، استفاده شیوه تدریس فعال، افزایش مشارکت کلاسی و ... وضعیت عامل آموزشی بهبودی کافی داشت به طوری که بر اساس نمودار شماره (۳) میزان تغییرات عوامل آموزشی از ۳۰ درصد به ۶۹ درصد رسیده است. این نشان دهنده پیشرفت قابل ملاحظه در برنامه عامل آموزشی دانش آموزان برای مطالعه در فضای مجازی است.

۴- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل محیط یادگیری اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟

برای تحلیل سوال چهارم از نمودار مقاسه ای فراوانی استفاده شده است به طوری که وضع مطلوب و وضع قبلی در کنار هم نشان داده شده و تحلیل شده اند.

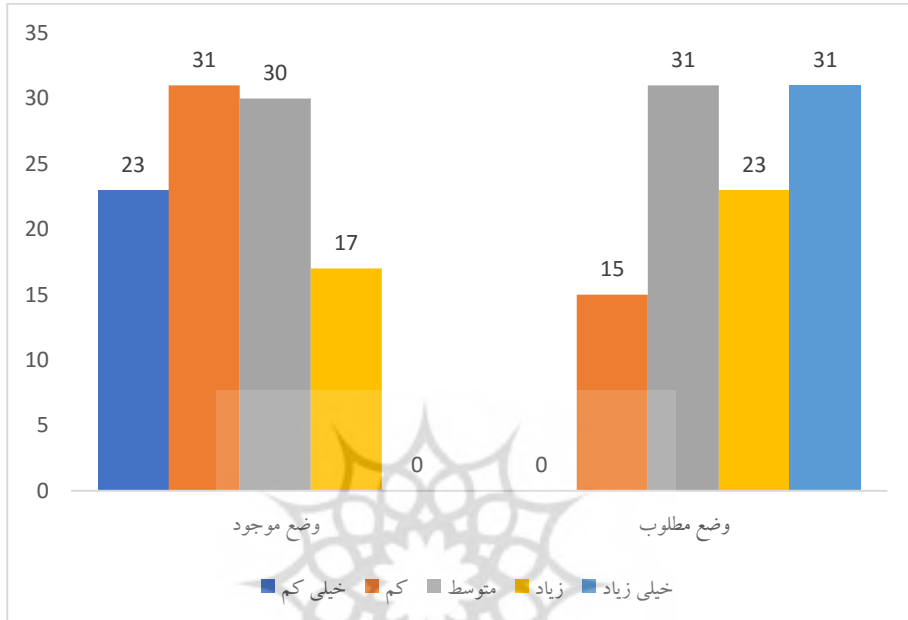

نمودار شماره ۴: وضع موجود و وضع مطلوب عوامل محیط یادگیری

در خصوص عوامل محیط یادگیری برای مطالعه در فضای مجازی وضع موجود نشان دهنده ۲۰ درصد علاقه بیش از حد متوسط است لکن بعد از اعمال اصلاحات و انجام اقدامات برای بهبود محیط یادگیری انجام گرفت که عبارتند از؛ آموزش صحیح استفاده از فن آوری اطلاعات و ارتباطات، یادگیری از راه دور، یادگیری مجازی و همچنین ارائه محتوا و مواد آموزشی خوب و جذاب درسی و کمک درسی. نتایج نمودار شماره (۴) میزان تغییرات محیط یادگیری را از ۲۰ درصد به ۴۶ درصد نشان می دهد، این بدان معنی است که پیشرفت قابل ملاحظه در برنامه تغییرات محیط یادگیری دانش آموزان برای مطالعه در فضای مجازی صورت گرفته است.

۵- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل محیط خانوادگی اثرگذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟

برای تحلیل سوال پنجم از نمودار مقاسه ای فراوانی استفاده شده است به طوری که وضع مطلوب و وضع قبلی در کنار هم نشان داده شده و تحلیل شده اند.

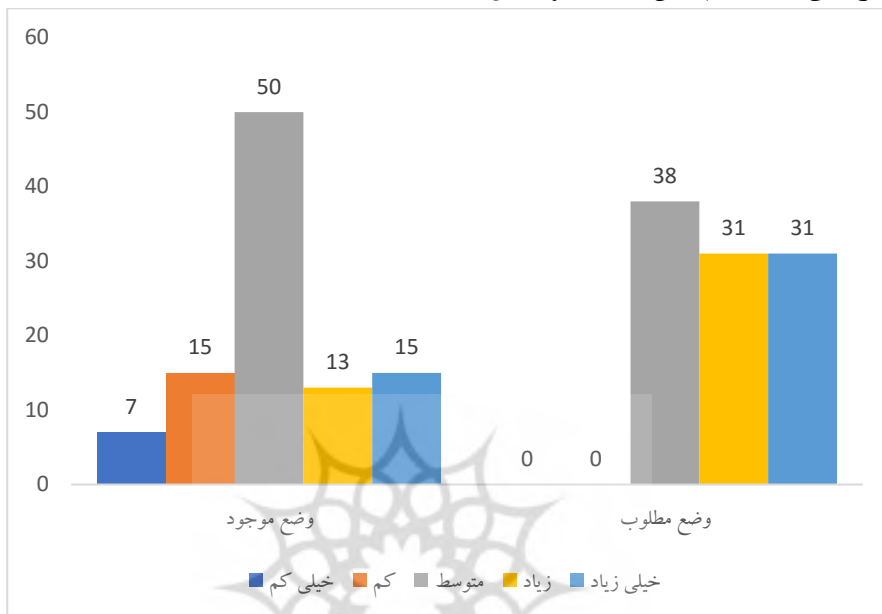

نمودار شماره ۵: وضع موجود و وضع مطلوب عوامل محیط خانوادگی

در خصوص عوامل محیط خانوادگی برای مطالعه در فضای مجازی وضع موجود نشان دهنده ۱۷ درصد علاقه بیش از حد متوسط است لکن بعد از اعمال اصلاحات و انجام اقدامات برای مطلوب کردن فضای محیط خانواده از جمله جلسه آنلاین با اولیا و آگاه سازی آنها در خصوص چگونگی بستر سازی برای مطالعه دانش آموزان و ایجاد زیر ساخت ها برای آنها توسط اولیا وضعیت محیط خانوادگی تغییرات اساسی کرد. نتایج نمودار شماره (۵) میزان تغییر عامل محیط خانوادگی از ۱۷ درصد به ۵۴ درصد رسیده است. این نشان دهنده پیشرفت قابل ملاحظه در برنامه علاقمند سازی دانش آموزان برای مطالعه در فضای مجازی است.

۶- وضع موجود و وضع مطلوب عوامل فردی اثر گذار بر فرهنگ مطالعه چگونه است؟

برای تحلیل سوال ششم از نمودار مقاسه ای فراوانی استفاده شده است به طوری که وضع مطلوب و وضع قبلی در کنار هم نشان داده شده و تحلیل شده اند.

نمودار شماره ۶: وضع موجود و وضع مطلوب عوامل فردی

در خصوص عوامل فردی از جمله اراده، پشتکار و هوشیاری برای مطالعه در فضای مجازی وضع موجود نشان دهنده ۲۸ درصد عوامل فردی بیش از حد متوسط است لاکن بعد از اعمال اصلاحات و انجام اقدامات برای بهبود اراده و پشتکار دانش آموزان از جمله؛ تمرین کردن، برنامه ریزی برای ورزش، تقسیم برنامه مطالعه به واحد های کوچک عامل فردی بهبود خوبی داشت به طوری که بر اساس نمودار شماره (۶) میزان علاقمندی از ۲۸ درصد به ۶۲ درصد رسیده است. این نشان دهنده پیشرفت قابل ملاحظه در برنامه عوامل فردی از جمله اراده، پشتکار و هوشیاری دانش آموزان برای مطالعه در فضای مجازی است.

۴- بحث و نتیجه گیری

بعد از تعطیلی مدارس بخاطر پاندمی کرونا و برگزاری کلاس ها به صورت مجازی، دانش آموزان در نوشتن تکالیف و ارسال آنلاین آن، مطالعه در محیط دیجیتال، گذر از حال سنتی مطالعه به مطالعه مدرن و دیجیتالی، سواد دیجیتال دچار مشکل بودند و فرار از انجام تکلیف، عدم آنلاین بودن در زمان کلاس، بی انگیزه و بی علاقه را راه چاره برگزیده بودند. برای حل مساله، نقشه راهی ترسیم گردید تا در انتخاب

راه حل یا راه حل های بهتر موثر و مفید واقع شوند. اولین اقدام طراحی سوالاتی بود که بتواند اطلاعات دقیقتری از وضعیت مطالعه و نحوه مطالعه و میزان مطالعه، انگیزه، علاقه، وضعیت آموزشی، محیط خانوادگی، محیط یادگیری دانش آموزان را بسنجد. بعد از مطالعه پیشینه تحقیق، محتوای تحقیق مشخص گردید و با استفاده از ابزار گوگل فرم نسبت به طراحی پرسشنامه اولیه اقدام گردید. نحوه و شرایط پاسخگویی به پاسخگویان از طریق جلسه آنلاین آموزش داده شد و در اختیار آنها قرار گرفت. در مشاهدات اولیه مشخص شد که دانش آموزان علاقه و انگیزه و پشتکار، محیط یادگیری و شرایط آموزشی مناسبی در زمینه مطالعه در فضای دیجیتال و مجازی ندارند.

برای انتخاب روش مناسب ابتدا مطالعه کتابخانه ای انجام شد و هرچند محققان در تحقیقات خود روشها و راهکارهای زیادی را پیشنهاد داده بودند که بسیار مناسب و مفید بودند اما باید شرایط مجازی کلاس ها و خانواده ها را نیز در نظر می گرفت و اقدام به گزینش راهکارها و روشها می گردید. در ضمن مطالعه نمونه ها نشان داد که برخی راهکارها و روشها را باید حذف شود. برای این کار علاوه بر مطالعه منابع مکتوب، از نظر و دیدگاه همکاران عزیز و مدیر مدرسه هم بهره برده شد. در انتخاب راهکارها و روشها شرایطی چون زمان، مکان، امکانات، کیفیت فرهنگ خانواده ها، میزان تحصیلات اولیای دانش آموزان و... را مد نظر قرار گرفت. از آنجایی که در مقطع ابتدایی، اولیا و معلمان نقش به سزایی در تقویت انگیزه، علاقه و مهارت دانش آموزان دارند. و با توجه به مجازی بودن کلاس ها نقش اولیا در ردیف نقش معلم نمایان می شد. لذا باید در برنامه ریزی نقش اولیا بیشتر باید مورد توجه قرار می گرفت و اقدامات زیر انجام گرفت:

- ۱- آموزش و آگاه سازی آنلاین والدین درخصوص ارزش و اهمیت مطالعه و کتابخوانی و لزوم حمایت و تشویق فرزندان در منزل
- ۲- درخواست از والدین برای فراهم کردن فضای مناسب برای مطالعه در خانه
- ۳- آموزش روش های مطالعه و پژوهش به زبان ساده برای دانش آموزان
- ۴- اختصاص بخشی از نمره درس به مطالعه در فضای دیجیتالی
- ۵- استفاده از روشهای نوین و فعال در تدریس (مثل کاوشگری، پژوهش محور، کنفرانس و...)
- ۶- برگزاری مسابقات کتابخوانی آنلاین
- ۷- برگزاری مسابقات انشاء نویسی به صورت الکترونیک
- ۸- استفاده از تشویق های مکمل (تعیین جایزه ماهانه برای سه نفر که بیشترین امتیاز را در ماه کسب کرده باشند)
- ۹- پخش فیلم هایی در خصوص زندگی شخصیت های برجسته در زمینه های علمی و دینی و... که شامل راه های رسیدن به مدارج عالی باشد.
- ۱۰- آموزش اولیا در خصوص همکاری با معلم در آموزش دانش آموزان

۱۱- انجام تحقیق ساده در زمینه شرح حال شهیدان، دانشمندان و شاعران ایران در اینترنت و خلاصه نویسی آن

در کنار این اقدامات، جلساتی مکرر به صورت آنلاین نیز با اولیای دانش آموزان برگزار شد و در زمینه راهکارها و روش ها نظر آنها را نیز مد نظر قرار گرفت. اولیای دانش آموزان در پیشبرد اهداف و به نتیجه رسیدن راهکارها نقش به سزایی داشتند اما به سبب آگاهی اندک و در حد توان، اعلام همکاری کردند. در نهایت با در نظر گرفتن اهداف دروس مثل ریاضی، علوم، مطالعات اجتماعی، فارسی و... در یک برنامه مدون و به طور همزمان، راهکارهای برگزیده را اجرا گردید. همچنین با توجه به اهمیت انگیزش های درونی، ضمن ناگزیری در استفاده از انگیزش های بیرونی تلاش شد در قصه ها و نمایش ها و ... عزت نفس و اعتماد به نفس، تعهد و مسئولیت پذیری را در دانش آموزان تقویت شود.

دانش آموزان با اهداف و کیفیت برنامه ها آگاه شدند و آنها مصمم به اجرای فعالیت هایی شدند که به افزایش فرهنگ مطالعه در فضای مجازی منجر می شد. که از جمله آنها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- در خصوص مطالعه و چگونه مطالعه کردن بخصوص در فضای مجازی راهکارهایی را به صورت هفتگی ارایه شد و با پخش فیلم و عکس در محیط شاد دانش آموزان با مطالعه در فضای مجازی آشنا شدند.

۲- جلسات متعدد آنلاین با اولیا به آموزش و آگاه سازی اولیا اختصاص داده شد. به این ترتیب که از قبل موضوع را برای آنها مطرح می شد و در روز جلسه پس از بیان نکاتی در زمینه اهمیت مطالعه در فضای مجازی و جایگاه واقعی آن در مساله یادگیری و پیشرفت دانش آموزان، نظرات آنها را نیز پرسیده می شد. علاوه بر بیان تعریف و مفهوم فرهنگ مطالعه و شرایط لازم برای آن، به مصداق هایی اشاره شده است. همچنین، برای پی بردن به اهمیت فرهنگ مطالعه مجازی در شرایط فعلی اشاره شد و با بحث و گفت و گو تلاش شد تا اهمیت و ضرورت مساله را درک کنند.

۳- همزمان با تدریس روشهای مطالعه ساده در فضای مجازی را برای دانش آموزان توضیح می دادم. از آنها می خواستم در زمانهای بعد از کلاس در فضای شاد، سوالات خود را در این زمینه بپرسند. دانش آموزان می توانستند در هر مکانی و زمانی، به هنگام مواجه شدن با مشکلاتی در زمینه مطالعه با بنده تماس بگیرند و مشکل خود را مطرح نمایند. همچنین، پس از توضیح هر موضوع در کلاس درس، خلاصه ای از مباحث را در یک برگه و تایپ شده به دانش آموزان می دادم تا بعد از کلاس به آن رجوع کنند. موضوعاتی که در این مباحث مطرح می شد عبارت بودند از: اهمیت مطالعه، روش های مطالعه، راه های مطالعه در فضای مجازی و اینترنتی. این روشها، ساده و در سطح دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی بودند و هدف ما آشنایی با روشها و اصول ساده این مهارتها بود.

۴- راهکار مهم دیگر که از همان ابتدا و همزمان با فاعیتهای دیگر انجام شد، خلاصه نویسی مطالب اینترنتی در خصوص انسانیت، جوانمردی، مسئولیت پذیری و تصمیم گیری و ... بود. این فعالیت در

مراحل بعدی می توانست بسیار سودمند واقع شود. گاهی اوقات دانش آموزان منبع انتخاب می کردند و پس از تایید توسط معلم، خلاصه نویسی می کردند. البته روش های خلاصه نویسی را از پیش برای دانش آموزان توضیح داده بود. این فعالیتها در واقع در تکمیل دروس دیگر بود.

۵- یکی دیگر از فعالیتها درک مطلب بود. یک متن یا یک داستان کوتاه و یا متن ادبی به دانش آموزان داده می شد تا مطالعه و باز نویسی کنند و در پایان، چند پرسش مطرح می شد. دانش آموزان پس از مطالعه دقیق آن در زمان خارج از کلاس، باید به پرسش ها جواب می دادند. این مساله باعث تقویت تفکر و استدلال و تمرکز دانش آموزان می شد و از آن استقبال می کردند.

بعد از انجام اقدامات اصلاحی، مشاهدات نشان می دهد که دانش آموزان با انگیزه بالایی فعالیتها را مطالعه در فضای مجازی را انجام می دهند. اولیای دانش آموزان ابراز رضایت و خوشحالی می کردند که فرزندانشان به مطالعه و انجام فعالیتها علاقه مند شده اند. همچنین اقرار می کردند که فرزندانشان نسبت به سال پیش از تمرکز بیشتری برخوردارند و نیز زمان اندکی را صرف بازی های رایانه ای و ویدئویی می کنند. دانش آموزان در سخن گفتن و برخورد با مسایل، دقت و حساسیت قابل توجهی داشتند. فعالیتهایی که دانش آموزان برای دروس مختلف انجام می دادند با رعایت اصول و منظم بودند. دانش آموزان آنچه را که می نوشتند می فهمیدند و در مورد آن سخن می گفتند. در نقد و بررسی آثار و مباحث کلاسی شرکت فعال داشتند و قواعد نقد و فعالیت های گروهی را رعایت می کردند. دانش آموزان، احساس کفایت بیشتری در خود داشتند. تمرکز، توجه، پشتکار، علاقه و هشیاری آنها افزایش یافته بود.

References

- Akeroyd, J. 2005. Information management and e-learning: some perspectives. In Aslib proceedings (Vol. 57, pp. 157-167). Retrieved from <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1465001&show=abstract>
- Alfred, M. V. 2003. Sociocultural Contexts and Learning: Anglophone Caribbean Immi-grant Women in U.S. Postsecondary Education. *Adult Education Quarterly*. 53(4). 242-260.
- Alizadeh A., Fateh P., (2020). A comparative study of the relationship between national culture and Islamic work ethic among private and public banks in Parsabad, *Scientific Journal of Cultural Leadership Studies*, 1(1), 17-28. [In Persian]
- Bahrami, M., 1996, read better and more and faster. Tehran: Fard Publications
- GDS. 2021. What is Digital Culture? – Everything You Need to Know , <https://gdsgroup.com/insights/technology/what-is-digital-culture/>
- Ghaffari, S., 2020, Lifestyle, *Information Research and Public Libraries*, Nos. 44 and 45[In Persian]

- Hillesund, T. 2010. Digital reading spaces: How expert readers handle books, the Web and electronic paper. *First Monday*, 15(4). <https://doi.org/10.5210/fm.v15i4.2762>
- Imel, R. B. 2018. Digital Reading vs. Paper Reading: Does Mind Wandering Mediate Comprehension Differences? UC Riverside. ProQuest ID: Imel_ucr_0032D_13433. Merritt ID: ark:/13030/m5ff8q7r. Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/82n4z6wj>
- Jalali Dizaji, A.m Goleini Mogadam G.; Azizi, S., 2016, Evaluation of Digital Libraries of Allameh Tabatabai University Cultural and Tebyan and Information Institute Based on Criteria for Evaluation of Knowledge, Recovery of Knowledge and Semantic Systems Fall 2016 - No. 24 (pp. 139-166)
- Kachala, F. 2007. Developing a reading culture among the rural masses of Mwambo, Zomba District, Malawi: A concept for the 21st century and beyond. Paper presented at World Library and Information Congress: 73RD IFLA General Conference and Council, (pp.1-14). 19-23 August 2007, Durban, South Africa.
- Karimi, A.(2004) Overview of the Results of the International Study of Literacy Progress (2001) Tehran: Ministry of Education, Research Institute of Education. [In Persian]
- Khan Ali Lou R., 2021, Critique meeting of the impact of cyberspace on the style and quality of reading in Urmia, organized by the West Azerbaijan University Jihad Students Organization, <https://www.isna.ir>[In Persian]
- Khosravi, H., 2013, A Study of the Relationship between the Role of Audio and Video Media in West Azerbaijan Province and Promoting Library Culture and Reading from the Perspective of Buchan Azad University Students, M.Sc. Thesis, Islamic Azad University, Hamadan Branch. [In Persian]
- Korbey, Holly. 2014. Can Students 'Go Deep' With Digital Reading?. *MindShift*
- Mirshakari, R. ; Shirkarami, J. ; Ghiyasi, E.; Azizinejad, H., 2017, Study of social cyberspace and the importance of conscious and purposeful presence, The First International Conference on Development and Promotion of Humanities in Society, Tehran [In Persian]
- Mojrab M., 2016, Reading Behavior in Digital Space: Concept, Dimensions and Components, *Journal: Kitab-e Mehr, Information Issue: Spring 2016, Volume 6, Number 19-20* [In Persian]
- Molavi, H. ; Momen M., S. ; Morvaridi, M.; Qasimi, S., 2016, The Impact of Cyberspace on Study and Research, The First National Conference on Futurology, Humanities and Social Security, Khorramabad [In Persian]
- Moradi Kia, S., 2016, Study and reading in the digital age, Regional Conference on the culture of reading and reading pathology and solutions, Zanjan [In Persian]
- Qanawizchi, M. A., Davarpanah, M. R., 2007. Study of facilitating and inhibiting factors of study and the relationship between motivation to study and reading with Maslow's motivational model". *Library and information*. 40 (4) - Retrieved May 28, 2008. From www.aqlibrary.it [In Persian]

- Ridwan F.Z. T. & Gultom U. A. 2017. Reading Habits In Digital Era: A Research On The Students In Borneo University , Language Teaching Journal, Vol. 20, No. 2,
- Sander, H., van Vuren, A., & du Plessis, T., 2006. Library live: embedding and contextualizing information resources in the virtual learning environment. In IATUL Annual Conference Proceedings (Vol. 16, pp. 1–9). Retrieved from http://pdf.aminer.org/000/269/609/towards_a_multimodal_teaching_learning_and_assessment_strategy_at_a.pdf
- Saumure, K., & Shiri, A., 2006. Integrating digital libraries and virtual learning environments. *Library Review*, 55(8), 474–488.
- Strang, L.A.B., 2011, Reading for fun. Translated by Abbas Hori. Tehran: Iranian Librarians Association
- Stranger-Johannessen, E. 2014. Promoting a reading culture through a rural community library in Uganda. *International Federation of Library Associations and Institutions Journal*, 40(2), 92–101.
- Thomas, G. P. , 2003. Conceptualization, development and validation of an instrument for investigating the metacognitive orientation of science classroom learning environments. *Learning Environments Research*, 6(2), 175–197.
- Vazifeh Damirchi Q., Irani B., (2020). Investigating the relative importance of leadership intelligence dimensions influencing individual values at cultural institutions in Ardabil province, *Scientific Journal of Cultural Leadership Studies*, 1(1), 4-16. [In Persian]
- Wigfield, Allan; Guthrie, J. T. Tonks, S.; Perencevich, K. C.(2004). “Children’s Motivation for Reading: Domain Specificity and Instructional Influences.” *Journal of Educational Research*. V. 97. No. 6. P. 299-July.
- Yaghoubi Rad F.; Kavousi S.; Rashidpour A., 2015, A Study of Factors Affecting the Promotion of Reading Culture among High School Male Students in District 5 of Tehran, *Journal: Family and Research, Information Issue: 2015, Volume 12, Number 26; From page 87 to page 106.* [In Persian]
- Yahak S., Mirzaei M., Bahari N., (2020). Urban identity as a cultural assessment: continuity and attachment or disintegration and escape (people of Tehran City), *Scientific Journal of Cultural Leadership Studies*, 2(1), 3-27. [In Persian]

Investigating the differences between the current and desired situation of factors affecting the reading culture in cyberspace

Seyyed Ebrahim Rad¹, Qader Vazifeh Demirchi²

Abstract

The aim of this study was to investigate the differences between the current and desired situation of factors affecting the reading culture in cyberspace. The data collection tool is a researcher-made questionnaire based on scientific theories on the subject, which was designed and collected online using the Google Form. The statistical population of the present study consists of the parents of fifth grade elementary students in Shohada Pars Abad Elementary School. Due to the small statistical population and the target population, the census has been used for sampling. Since inferential statistical methods cannot be used in the whole number, descriptive statistics have been used to analyze the data. Findings indicate significant changes in the studied factors in the experimental group, so that the factor of interest with 77% had the most and the factor of learning environment with 46% had the least changes. Motivation factors were above average with 54%, educational program with 69%, family environment with 54% and individual factors with 62%.

Keywords: learning culture, study culture, cyberspace, study factors

---

¹ PhD in Primary Education, Farhangian University, Ardabil, Iran, s.e.radnieri@cfu.ac.ir

² Corresponding Author: Assistant Professor of Management, Islamic Azad University, Garmsar Branch, Email:vazifehdamirchi@gmail.com